

MÉCS LÁSZLÓ

IRTA: JUST BÉLA

Költői elindulása arra az évtizedre esik, amikor egész Európában a líra válságát hirdetik folyóiratok és ankétok. Ez a válság egyrészt belülről indul ki: gyökerei a szimbolizmusig nyúlnak vissza, mely ösztönösen szembehelyezkedik az érzelem elsődlegességét hirdető romantikus lírával, majd a *poésie pure* körüli csatázásokban éri el tetőpontját. Ezzel párhuzamosan s nem minden összefüggés nélkül a líra kívülről is válságba jutott: a közönség mely a századforduló körül s egészen a háborúig komolyan érdeklődött egy Francis Jammes, Rilke vagy Thompson iránt, lassankint elfordult a lírai költészettől. A legkülönbélebb elméletek és iskolák 1920 körül éppúgy burjánzottak, mint azelőtt, de nem is értek el a közönséghez, mely még a gyakran értékes elindulásokat és alkotásokat is közönnyel fogadta. Kivétel természetesen mindig akadt, elég ha Paul Valéry esetét idézem; de a sznobizmusnak ilyenkor legalább olyan szerepe volt, mint a líra iránt fogékony közönség érdeklődésének.

A huszas években kezdődő Ady kultusz nem jelenti azt, hogy nálunk a líra helyzete kedvezőbb lett volna, mint külföldön. Láttunk megindulni érdekes és értékes lírikusokat de nem tudták áttörni a válaszfalat, mely az irodalom iránt érdeklődő tömegetől elválasztotta őket s éltető levegő híjján lassan elsenyvedtek. Mécs László talán az egyetlen az 1925 körül megszólaló lírikusok közül, aki rögtön első kötetével, a *Hajnali harangszóval* a nagyközönséget is meghódította, majd fokozatosan erősödő népszerűségével visszaadta a líra hitelét azon körök előtt is, melyek elsősorban a regény iránt érdeklődtek. De érdekes megfigyelni, hogy Ady népszerűségi vonalával ellentétesen, versei alulról indultak el hódító útjukra s még nem jutottak el a *Nyugatig*, ahonnan egykor a *Vér és arany* költője elindult. De ha a *Nyugat* még nem ismerte el Mécsét, nyugaton lassan megismerték nevét: francia folyóiratokban tanulmányok jelennek meg költészetéről,¹ kiadó akad verseire s Claudel Jammes, Péguy, Max Jacob nevével együtt említik. Tíz év alatt európai hírnevet szerez lírájával s így történik, hogy amikor egy könyvsorozat szerkesztője Lisieuxi Szent Terézről kötetet ad ki,² melyben teológusok, orvosok, írók szerepelnek, Mécs László az egyetlen európai lírikus, akitől verset kér.

Ha ezekután azt állítom, hogy Mécsét nagy népszerűsége mellett nem ismerik igazán még hazájában sem, s mindaz, amit lírájában szeretnek és értékelnek nem mindig lényeges, illetve nem jelenti költészetének legmagasabb ormait, állításom paradoxonként hangzik. Pedig ez az igazság s ez a hosszú ideig halogatott tanulmány is azt akarja bebizonyítani, hogy az általánosan ismert Mécs mögött egy másik, zártabb arcú, gazdag árnyalatú költő rejtőzik, aki hosszas lelki fejlődés után jutott el a teljes kiegyensúlyozottsáig, ahol a világ s önmaga problémái mind megoldódnak és összhangba jutnak az egyetlen megoldással: Istennel.

Kiindulópontul ennek a lelki fejlődésnek egyes állomásait világítom meg, majd sorra veszem azokat a problémákat, melyek költészetével anyagát alkotják s amelyek egyúttal korunk nagy problémái is. De Mécs nem áll meg ezen a fokon: megoldások után kutat s eredményként eljut a *karitászhoz*. Ezzel egyidőben esztétikájának vonalai is kirajzolódnak, formában teljesen leegyszerűsödik s ihletben erős kozmikus érdeklődést mutat.

¹ Yggdrasil 1936; Les Amitiés 1937, etc.

² Une sainte parmi nous. Collection „Présences“ dirigée par Daniel Rops, Plon 1937.

1. Lelki fejlődés.

A utóbbi években valószínűleg evangéliumi verseinek hatása alatt, melyek mindig gazdagabban virágzanak, az a nézet alakult ki, hogy *Mécs* lírája erősen idealisztikus ihletű, egysíkú és kezdetől fogva változatlan jellegű. Ha valaki a költő lelki fejlődését kísérelte volna megfigyelni, azonnal láthatta volna, hogy ez a „szirupízű Mécs“ egyike a személyét és verseit körülvevő legendáknak s abból a tényből származik, hogy *Mécs* már eljutott a teljes kiegyensúlyozottságig. De az út, mely idáig vezetett, meredek és kietlen, a vidék „borzalmakkal telített“, a végső cél olyan távoli, hogy a magányos vándor gyakran megtorpan, szívszorongva valami bátorító jelre vár, de csak az útszéli fák könnye hull fejére :

*Kétségeknek vándorútján feketéllő titok-fákról
könnyek hullnak fürteimre, ében gyöngy hull, permetez . . .
(Siratnak engem a fák.)*

Mécs pesszimizmusának gyökerei a legrégebbi gyermekkori emlékekig nyúlnak vissza : a hernádvölgyi sötét hegyek közt fekvő falucska tanítójának fia misztikus környezetben nő fel s első benyomásai, a templom árnyékában meghúzódó temető, a kutyák éjjeli vonítása, a rejtelmes babonák és mesék, melyek éjszakánként megborzasztják, nem hálnak meg a gyermekkorral, hanem egész életén át elkísérik a költészetét is átszövik fekete fonalukkal. Kétségtelen, hogy a fiatal költő nyugtalan idegállapota, egész vers-ciklust kigyöngyöző halálfélelme nagyrészen a gyerekkori emlékekkel magyarázható. Még legutolsó kötetében, a *Fehéren és kéken*-ben is előjönnek a régen elsüllyedt gyermekvilág titkai s ha már nem is nyugtalanítják, egy-egy célzás vagy hozzájuk kapcsolódó metafora még érezteti jelenlétüket.

Elsősorban ez az idegállapot magyarázza első két kötetének pesszimizmusát, mely egyik-másik versében annyira mély és vigasztalan, hogy tételei katolikus szempontból erősen súrolják az eretnecség határát. Csak a *Rabszolgák énekelnek* című versére emlékeztetek, mely egyébként költészetének egyik legszebb és legtökéletesebb oromverse : a dogmatikában jártas kritikus ennek a költeménynek alapján, azt hiszem, könnyen ráolvasná Mécsre a manicheizmus és janzenizmus vádját. Valami kegyetlen, ótestamentumi Isten hajszolja a rabszolga emebersordát, mely csak azért hisz a lélekben, mert *tudja*, hogy valakinek a szekerét húzza ; csak gögünk áztat azzal, hogy szabad akaratunk van ; a szerelem, mely felé „vakon rohanunk, csordamód“, az ösztön cseles játéka s csak arra jó, hogy újabb rabok figyeljenek az ostorpattogásra. S a végső állomás sem vigasztaló :

*Hajrá ! tovább csak, hajt urunk,
hol vár egy barna mélység :
sírunk, üvöltünk, kapkodunk,
az úr kacag : csekélység . . .*

*Csókoljuk véres ostorát,
de senki, senki nem talál
irgalmat s még vakon beugrunk,
ájultan suttogjuk : Halál . . .
(Rabszolgák énekelnek.)*

A vers gazdag hangszerelése : a végzetszerűen kopogó ritmus, a rímek tompa összedobbanása, a képek zavartalan tisztasága és az egész zárt egysége még fokozzák az értelmi hatást, mely az utolsó versszakoknál tragikus mélységet nyer. S ha a kötetben, mely ugyanazt a címet viseli homlokán, időnkint derűsebb hang is megszendül, a versek többsége pesszimizisztikus ihletű. A vigasztalan magányérzet állandóan fogva tartja a költőt, aki úgy érzi, hogy még a fák is siratják, amikor a téli éjszakában becsukódik mögötte a vendégsalád ajtaja, ahol este óta melegegett s most tűzhelytelen otthona felé bandukol. S ha a magányérzet néha eltűnik, helyébe még kinzőbb sejtés jön : halál-

félelem gyötri, jelképes madara : a baljóslatú kuvik mindenhová elkíséri, mérget önt poharába s ott gubbaszt még az oltáron is. A „fekete mitológia“ korszaka ez, amikor

*Csak temetőbe visznek az utak,
a szobám kriptá, ágyam ravatal,
s az óra mindig csak halált mutat . . .*

Ez a pesszimizmus több mint pillanatokig tartó nyomot hangulat, mely egy költő tükrében mindig sötétebb árnyakat mutat, mert áttérjed a következő kötetre is, sőt mélypontját itt éri el egy szabadversben, amely szinte naplószerű realitással mutatja szerzője lelkiállapotát :

*Jézus elküldi majd néger szolgáját,
a Halált,
ha kézen fog, csak egyet kérdezek tőle :
miért kellett végigcsinálni
ezt a zavaros, furcsa tragikomédiát?*

(Palika.)

Mécs pesszimizmusának kísérőjele ebben a korszakban a kultúrától való idegenkedés, a primitív élet utáni vágy. Vándorbotot akar kezébe venni s elhagyva mindent, amit kultúra termelt ki, a sárosi hegyekbe vágyik : ott nem látná, ha egy levél lebben, az öntudat nem kínozná és a magányérzet, mely csak az emberi közösségben nehezedik rá, is megszűnne. De érzi, hogy ez az elmenekülés nem oldaná meg véglegesen énjének nagy kérdéseit, mert azt az ezer szálát, mely az embert a kultúrához és környezetéhez köti, sohasem lehet teljesen elszakítani : a vándorbot mindig kápolnákhöz és utakmenti Krisztusokhoz viszi s ha ránéz, csodálkozva veszi észre, hogy botja keresztalakú. S mert egyelőre más megoldást nem lát, megnyugszik a változhatatlanban.

Közben múlnak az évek s pesszimizmusa észrevétlenül egy melankólikus hangulatba ível át, melyben a lemondás és szomorúság valami keserű humorral vegyül. A *Vigasztaló* korszaka ez : másokat akar vigasztalni s bátorítani, de ugyanakkor önmagát is vigasztalja. Néha úgy érzi, elhibázta az életét : az Élet, „ez a tréfás násznagy“ a vének közé ültette, akik bor mellett nézik a lakodalmások vigalmát s számára nincs más megoldás, mint hozzáhazudni néhány évet az életéhez :

*Járok fekete pápaszemmel,
hajam fehérre pudereztem,
örök sinekre igazítom
a gondolatok vonatát,
térdem rogyantá idomítom,
— de mit csináljak a szívemmel?*

(A vének padkáján.)

Az önáltatás éveit ezek : a családi házak boldogsága megszépítő hazugságnak tűnik fel előtte, a szerelem pillanatnyi káprázat, melyből keserű a felébredés s a boldogságért borzalmas árat kell fizetni :

*Ha szülni fogsz, elátkozod a holdat,
a hitelezők csapatostul jönnek :
jön a Nyomor, Betegség, Unalom . . .*

(Boldog vagy ?)

S ha saját életének problémáját megoldaná is, az emberek szerencsétlenségén és életük tragikumán önnön erejével nem tudna segíteni. Krisztus megváltotta a világot, de a bűn szomorú örökségül maradt ránk s néha egy egész élet verejtékes küzdelme a jó felé,

pillanatok alatt megsemmisül : „éleg egy gondolat s az Isten elejt . . .“ A költő, akiben a testvéri együttérzés mindig erősen élt, perbe száll Urával, miért engedi meg, hogy az emberi szív labdaként szálljon kezéből a Sátán kezébe, amikor ismeri erőtlenségét és gyermeki állhatatlanságát. *Megváltás után 1925-ben* az ember sorsa alig jobb, mint Krisztus előtt.

Ez az a pont Mécs lelki fejlődésében, ahol a jövőre nézve csak két út között lehet választani : az ember elveszti minden önbizalmát s reményét és most már szándékosan belevetve magát a pesszimizmusba, a hitetlenségen keresztül eljut a kétségbeesésig, melyből csak csoda vezetheti vissza ; vagy a benneélő isteni kegyelem fényénél elindul a megnyugvás keskeny ösvényén és rábizza magát arra a Kézre, melynek fájó tisztítását már a múltban is érezte időnkint s amely majd elvezeti Ahhoz.

*Aki nem jött és nem megy,
aki nem volt és nem lesz,
aki Van !*

(Verni kezdem az aranyhidat.)

Valószínű, hogy a költő is átélte a maga *fekete éjszakáját*, mielőtt a második útra véglegesen rálépett volna : de ez az éjszaka a maga titkaival és látomásaival annyira mély lelki élmény, hogy szavakkal és képekkel ki sem fejezhető. Ezért nincs látható nyoma verseiben sem, melyek egyébként szívének és agyának legkisebb rezdüléseit is megörökítik.

Az ember és az árnyékától s főleg az *Üveglegendától* kezdve Mécs lelki fejlődését egyetlen lendülethez lehetne hasonlítani : az önkínzó problémák elmaradnak vagy a karitás fényénél megnyugtató értelmet nyernek, az emberi szenvedés, mely azelőtt fellázította, most mint valami szükségszerű és gyógyító eszköz, beilleszkedik az élet rendjébe, minden leegyszerűsödik és kitisztul :

*Ballagdállok majd fehéren és kéken
a borzalmakkal telített vidéken,
az egyre sűrűbb s átkosabb ködön
át s kristályosra egyszerűsödöm.*

(Fehéren és kéken.)

Ha visszagondol elmúlt életére s mindarra, amit maga körül látott, megborzad, de a múlt már nem nyugtalanítja. Csak amikor a boldogan játszó gyerekeket nézi s jövőjükre gondol, mely tele lesz nyomorúsággal, bűnnel és gyűlölettel, csak akkor döbben rá megint az emberi sors tragikumára s azon töpreng, hogy

*Ki tudna húzni életük
köré oly kínai falat,
hogy meg ne lássák sohasem,
mit én láttam a nap alatt?*
(Liliput határán írt elégia.)

2. Problémák és megoldások.

Mécs László, lelkialkatát tekintve, mindenekelőtt gondolati költő : akár saját életéről, a világgal szembenálló papköltő különös sorsáról ír, akár a körülötte lévő emberek, osztályok, nemzetek léte foglalkoztatja, a *probléma* szinte a vers gerincét alkotja s még a tisztán „hangulati“ költemény háttérében is megtalálható. A gondolati elem fontosságát a lelkialkat mellett a korról lehet megmagyarázni, mely az emberi öntudat,

a humanizmus, a szocializmus, a vallás nagy kérdéseit felszínen tartja, megoldásait állandóan sürgeti és nem engedi, hogy a felelősök vakon haladjanak el mellettük. S vajjon van-e felelősebb kortárs a papköltőnél, aki kétszeresen ihletett, mert mindkét szerepében a prófétai elem az uralkodó?

Első verskötetétől kezdve feltűnt, hogy a leíró darabok, az *intérieur*-ök csaknem teljesen hiányoznak költészetéből, melynek problematikus jellege állandóan fokozódott s legutolsó könyvében erősebb, mint valaha. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a problémák gyakorisága és súlyossága a líraiság rovására megy: elég lesz, ha a *Királyfi három bánatára* hivatkozom itt, mely Mécs egyik leglíraibb verse s ugyanakkor erősen gondolati ihletű:

*Az egyik bánatom: mért nem tudja látni
egymást a sok ember, a sok-sok királyfi,
úgy, ahogy az anyjuk tudja őket látni?*

Melyek azok a kérdések, melyek Mécsot foglalkoztatják s hogyan találja meg rájuk a feleletet? Lehetetlen lenne itt mindet felsorolni s azért csak a négy sarok-problémát emelem ki: a gyermekség, a szerelem, a középszerűség és a humanizmus problémáját. A többi ezek valamelyikével függ össze s megoldásuk is azonos. A feleletet minden esetben a karitás adja meg, a szeretet, mely „legyőzi a világot”.

Azt hiszem, Baudelaire írja valahol, hogy a zseni nem más, mint a tetszés szerint fellelhető gyermeki lelkület (*l'enfance retrouvée à volonté*): az igazi költő örök gyermek marad, illetve mindíg a gyermek romlatlan és kíváncsi szemével tudja nézni a világot, mely mint valami hatalmas játékszer, elszórakoztatja és ámulatba ejti:

*Harmincöt éve, hogy kiránduláson
vagyok földünkön s nézek éberem:
csodák csodái nyílnak végtelen
és napról-napra nő csodálkozásom.
(Meseillusztráció.)*

A képek és a metaforák gyakori alkalmazása is a költő gyermeki alkatának bizonyítékai. Az újabb esztétikai vizsgálódások megállapították, hogy a metafora — minden költői alkotás veleje — öntudatlan törekvés a tökéletes jelző felé s használata a költőnél éppúgy mágikus eredetű, mint a gyermeknél. Mindketten csodálattal és némi borzongással szemlélik a környező s náluk erősebb világot és észszerű magyarázat helyett a metafora varázserejéhez menekülnek. Az érzékekkel felfogható világ így összefolyik a láthatatlannal, melynek jelenlétét a legegyszerűbb tárgy vagy tünemény mögött is megérzi a gyermek és testvére: a költő.

A gyermekség problémája gyakran foglalkoztatja Mécsot. Majdnem mindegyik kötetében megtalálható a gyermek-ciklus s néhány idetartozó verse, mint a *Parancsolj Fenség, A gyermek játszani akart, Liliput határán írt elégia, Királyhelmei gyerekek* költészetének legjobb darabjai közé sorolhatók. A költő, aki maga is gyermeknek érzi magát és „örök gyermekségért” imádkozik:

*Uram, maradjak gyermekóriás,
ki mindég nőhet, mert befejezetlen
(Imádság örök gyermekségért.)*

a lelki tisztaságot csodálja a kicsinyekben s szomorúan gondol arra, hogy elkerülhetetlenül eljön az idő, amikor hasonlóak lesznek az emberekhez, megismerik a bűnt, a nyomort, apáik örökébe lépnek és hozzáromlanak a többiekhez. Ez minden gyermekversnek vezérmotívuma:

*Oly szépek az első-áldozók,
 ma himnuszt zengnek róluk a kövek,
 — de lelkemben vér-, könny-eső pereg,
 mert holnap tén, ha a hajszálcsövek
 a földből újabb táplálékot vesznek,
 hozzánk hasonlók lesznek :
 emberek !!*

(Gyóntak a liliumok.)

A költő lelke kettéhasadt : egyik része az ifjúkor multán is gyermeki maradt, a másik tanúként él a világban, szenved az emberekkel, látja tragédiájukat, megoldás után kutat s közben visszastrja az elvesztett gyermekkort, amikor az élet időtlen volt számára s az Öntudat még nem ütött agyába „mint gyilkos bomba“. Mert gyermeknek lenni annyit jelent, mint emberi törvényeken, gonoszságon, szomorúságon kívüli élni : az idő és tér fogalma ismeretlen a gyermek előtt, nem tud akadályokról, szabályokról, formákról, melyek az emberi közösségbe állított embert meghamisítják és leszűrkítik. A gyermekség : időtlen élet.

*Megyünk. Elémbe áll a Gyermek : „Mécs bácsi, nézze, kaptam órát.“
 Vásári holmi, játékkora. Forgatni kell a mutatóját ;
 hajnalra tolja : azt mutatja ; estére tolja : álomország
 kapui nyílnak, hiszi, úgy van és fénylenek a gyermek-óróák.
 Egy óra, melynek ő parancsol !! Fájdó szemem a multba téved.
 Eücsüfiam volt. Elvesztettem. Ó gyermekség : időtlen élet*

(Búcsúfia.)

* * *

A szerelem problémája főleg az első kötetekben látszott jelentősnek ; az *Ember és árnyéka* már teljesen megoldja s az újabb versekből majdnem hiányzik. Ifjúkorában ez a kérdés állandóan nyugtalanítja és a szocializmus mellett lírájának legerősebb ihletője. „Mindég beléjük ütközik“, mondja magának : hiába számolt le mindennel, hiába vonzza a messiási csúcok világa, az Évák, Kleopátrák, Magdolnák, Veronikák útjába állnak s ha sikerül is sértetlenül tovább jutnia, egy diákkori emlék a legmagasabb ormokig elkíséri, „s halottal nem tudsz küzdeni !“ Ez a nyugtalanság sok árnyalattal gazdagítja fiatalkori líráját, mely őszinteségében és drámaiságában páratlanul áll nemcsak a magyar, de a modern katolikus költészetben is. A szerelem — az örök lírai téma — elzárt terület a papköltő számára, aki köteles minden szenvedését és megpróbáltatását Istenének felajánlani. De éppen ez a küzdelem a szerelem és a Szerelem közt, új területeket nyit meg a líra előtt, ismeretlen színekkel gazdagítja a katolikus költészetet és bizonyítja, hogy a papköltő érzelmi skálája legalább olyan változatos, mint a profán költészet dalnokáé.

Mécs szerelmi felfogását az *Ember és az árnyéka* két verse mutatja legtisztábban : a *Levél Isten háta mögöl* és a *Vitatkozás a hírharanggal*. A szerelem iszonyatos erő, minden tudásnak, ihletnek, lendületnek forrása. Az egész természet a Káma-isten szolgálatában áll, hogy a létet továbbvigye az öntudatlan Földön :

*És nézném, hogy a szerelem, a Káma-isten mit művel :
 hogy száll a pille párosan, szerelmes nő a férjivel,
 patak patakkal párosul, virág virággal vétkezik,
 a lét a csókban lép tovább és csóktól csókiq érkezik,*

*kezdetben volt a Szerelem az öntudatlan Föld felett,
egy szültél ihletet, tudást, világ bölcsője, Napkelet.*

(Levél Isten háta mögül.)

A papköltő számára a szerelem problémája elsősorban a test és a lélek küzdelmét jelenti: a test, ez az engedetlen, nehezen kormányozható, titkokkal teli jószág, a „szamártestvér“ állandóan lázadozik a lélek uralma ellen; ugyanakkor a lélek bémultan vergődik a test börtönében s türelmetlenül várja a szabadító pillanatot:

*A Lélek str a testi kötelekben,
a Test meg lázad a Lélek miatt.*

(Tantalus.)

Valamikor nyugtalanította ez a nehéz küzdelem, melynek tétje végtelenül értékes valami, az Asszony pillantása megsebezte és bántotta, de életének fordulópontján a kegyelem fénye itt is behegesztette a sebeket s megmutatta az egyedüli utat:

*Igaz,
én szeretem az Asszonyt, (mint ahogy szeretem a Férfit),
megszéplíti ösztön-ágainkat,
bennünk gyökeredzik, mint a fagyöngy a tölgyben,
de tiz körömmel vájtam ki vérző hátsomból,
tudjam tisztelni benne a testvért, az embert, a külön-életet
s jobban rám férjenek az égi madarak.*

(Vitatkozás a hírharanggal.)

* * *

A középszerűség problémája sohasem volt időszerűbb, mint napjainkban, amikor az élet olyan elviselhetetlen súllyal nehezedik az emberekre, hogy mindenki menekül előle s vagy a hősiességben (harc, felfedezés) vagy a mesterségesen felidézett mámorban (erotizmus, kábítószer) keresi az elviseléséhez szükséges erőt. Mécs egész költészete azt akarja bizonyítani, hogy az élet csak Isten nélkül elviselhetetlen s hogy a középszerűség elfogadásához nagyobb erőre és bátorságra van szükség, mint a hősi tettekhez. A nyárszolgár külön korunk sok tömjénezett hősenél: „átkergették a vérszenyes történelem legluciferibb korszakán“ s még csak üvöltönie sem szabad, mint a prole-tárnak:

*Vadul lefékezett pokol
forr benne s idegeiben egy egész világ haldokol.*

(Nyárszolgár 1929-ben.)

Ennek a középszerűségnek az elviseléséhez mély alázatra és erős hitre van szükség. A példát, mint annyi más esetben is, Jézus adja és a Biblia:

*Mózes juhásztor volt, meg Dávid is,
Péter halász volt, Jézus áca fia!
Mikor megírták, amü érdemes
róluk: az Ember hősi époszát:
a kényszerűség emberét figyelték...*

(Vigasztaló.)

Ennek a „középszerű“ létnek a szimboluma Mécs élete is, amint az költészetében tükröződik: vállalja a rászabott sorsot, nem bárgyú megnyugvással, hanem az öntudatos ember méltóságával, kicsinyes környezetben, parasztok, szegények, elnyomottak között

él, „szürkén, mint a nyúl“ s bár sorsa néha szinte elviselhetetlenül nehéz, a lázadás szellemét nem ismeri :

*Szárnyon szállhatna, fenkölt mint az angyalok
s parasztszímában földön jár, virágok közt gyalog.*

*Menj hozzá : dicsekedve rádruvall
a maga-fogta madaraival.*

(Madaraival dicsekszik.)

* * *

Csak akkor lázad fel, ha az emberi nyomorúság ijesztő példáit látja és a társadalom hipokrita-szellemét, mely jótékonyági bált rendez, hogy lelkiismeretfurdalás nélkül mulathasson, nagy lakomákkal és pohárköszöntőkkel ünnepli a háború hősi halottjait, de elfintorítja az orrát, ha az utcán rokkant kér tőle alamizsnát. Érdekes megfigyelni, hogy az emberi álszenteskedés problémája Mécsset még messze idegenben is foglalkoztatja : Párizsban nem a fény városát látja, a ragyogáson, pompás, nyüzsgő tömegben túl egy rokkant köti le figyelmét, aki cipőmadzagot árul s bár senki sem törődik vele, fenyegető intőjelként mered az emberek elé :

*A hős felett virraszt a hála-láng,
dicsőség-naptól csókolt kék katáng.
— A rokkant láttán lázad, forr a vér.
A hős meghalt, a rokkant enni kér.*

(Az ismeretlen katona sírjánál.)

Humanizmusa költészetének talán legkiemelkedőbb témaköre s folytonosan megújuló ihletője : a kezdeti kissé nyers, sötét „szocialista“ versek helyébe derűsebb szemléletű darabok lépnek, bár nem egyszer az az érzése az embernek, hogy az újabb Mécs (az *Üveglegendától* kezdve) attitűdje korunk nagy problémájával a szegénységgel, egyenlőtlenséggel és nyomorral szemben a néha humorig emelkedő hang ellenére vigasztalanabb, mint a *Hajnali harangszó* lázadozása és lázítása ; mert valamikor még hitt abban, hogy emberi erő és jóakarát kiegyenlíti az ellentétet szegény és gazdag közt, de néhány év óta már csak a csodában hisz és Istenen kívül senkitől sem vár megoldást. Nem lett szkeptikus, még reménykedik egy eljövendő jobb korban, mely váratlanul is megvalósulhat :

*A világtestvériség álma késhet
több ezredévet, — s holnap eljöhethet.*

(Civis romanus sum.)

de érzése szerint csak az „új barbárok“ tudják megújítani a világot. Európa betöltötte hivatását s ha nem oltják be, menthetetlenül elpusztul.

3. Esztetikája.

Amikor 1929-ben első tanulmányomat írtam Mécs Lászlóról,¹⁾ művészetével kapcsolatban azt az állítást kockáztattam meg, hogy legtökéletesebb versei azok, melyekben belső vagy külső élményeit rögzíti meg ; ellenben mihelyt valami célja van versével,

¹⁾ Napkelet.

az, a művészet függetlenségének törvénye szerint, elhibázott alkotás lesz, s mint ilyen még a kitűzött célt sem éri el. Véleményemet Maritain álláspontjával támasztottam alá, aki az *Art et Scolastique*-ban a skolasztikus művészet-elméletet vizsgálva nyíltan kimondja, hogy a költő eltér hivatásától, míhelyt alkotásának valami külső célja van. Azóta állandóan foglalkoztatott ez a kérdés Mécs Lászlón túl a katolikus lírával kapcsolatban, s ma eljutottam egy régivel teljesen ellenkező álláspontig: bármilyen írói alkotásnak csak akkor van művészi értéke, ha valamilyen morális vagy metafizikai cél szolgálatában áll. Felesleges itt hangsúlyozni, hogy az „írói alkotás,” fogalma hivatott alkotót tételez fel, vagyis a morális és metafizikai cél önmagában művészi alkotást még nem hoz létre. A régebben vallott nézet akkor kezdett elhomályosodni, amikor Mauriac *Viperafészket* elolvastam: a francia regényírónak ez az első kimondottan katolikus alkotása, s a mély metafizikai beállítottság, ahelyett, hogy csökkentené a művészi hatást, olyan magaslatba emeli a regényt, ahová Mauriac sem azelőtt, sem azután nem tudott fellendülni. Néhány évvel később megint kezembe vettem Mécs kötetét s meglepetéssel tapasztaltam, hogy azok a versek, melyekben egy *a priori* eszmei cél megállapítható, a legtöbb esetben mély és hosszantartó művészi hatást gyakorolnak rám: elsősorban humanista verseire gondolok itt, a *Szegény emberek-re*, melyet régebben észre sem vettem, a *Költői riport a társadalom szívére*, *Halál a dögtetemő mellett*, *Vaskó János és kedves családja*, *Királyhelmei gyerekek* című darabokra. S azt is meg lehet állapítani, hogy ha az eszmei tartalommal telített vagy valamilyen cél szolgálatában állított vers hatásfoka alacsony, annál inkább intermitens ihlethiány az oka, mintsem a művészet függetlenségének a megsértése.

Mécs több versében is leszögezte esztétikájának főbb pontjait, így a *Harangöntők öröme*-ben:

*Ez az igaz öröm: az élet!
Amely harang nem zeng toronyban,
halott harang, vásári lim-lom,
hazugság a művészi öncél
s a műhelygőg: magunknak írni.*

az *Ars poetica*-ban:

*Szeretnék lenni:
nem pástétom, fülemile-nyelv, kaviár
kehes kritikusok kéjenckedő inyén,
— de kenyér és bor a polgárnak, munkásnak,
parasztnak szájában, aki megtörülve
száját így sóhajtna:
áldott legyen Krisztus drága teste s vére...*

és egy francia folyóirat körkérdésére adott válaszában, amikor Paul Claudel a francia Akadémia nem választotta be tagjai közé, a katolikus *Sept* szerkesztője a következő kérdést intézte néhány francia és idegen íróhoz, többek között Mécshez is: „Mi a véleménye az Akadémia eljárásáról?” Válaszában Mécs hangsúlyozza, hogy az Akadémia konzervatív testület s mint ilyen nem tudja értékelni Claudel-t, aki teljesen elfordult a régi szépségeszménytől, mely a művészetet önmagáért úzi s szinte bálványként imádja. Claudel megérezte, hogy a mai beton-kor új művészetet kíván s egész költői egyéniségét egy „beton-esztétika szolgálatába állítja. Az a tény, hogy a Francia Akadémia Claudel-lel szemben a közepesenél is jelentéktelenebb Claude Farrère-t emeli tagjai közé, önmagában is mutatja, hogy nem akarja vagy nem tudja észrevenni a változásokat, melyek az egész mai kort, tehát a modern művészetet is, átalakítják.

Hogyan valósítja meg Mécs lírája ezt a „beton-esztétikát”? először is megszűnik a költői téma kiválasztása a „költőietlen” témától. Sőt, minél prózaibbá tünik

fel valami, annál inkább alkalmasabb versanyag. Két példán szépen lehet bemutatni Mécs esztétikájának ezt a ki nem mondott, de gyakorlatban állandóan alkalmazott tételét : az egyik a *Költői riport a társadalom szívéből*, a másik a *Halál a dögtemető mellett*. Az első versben még a forma is teljesen egyszerű : szabálytalan szakokra bontott tizen-négy és tizenhat szótagú, párrímes verssorok, melyekben csak az erős ritmus a feltűnő. Maga a vers lényegtelen napihír. Az újságíró így fogalmazná meg: „A Bodrogközön letelepedett cigányok táborában egy asszony gyermekágyi lázat kapott s Ungvárra szállítás közben Királyhelmeceen meghalt, mert a hatósági közegek nem tartották magukat illetékeseknek, hogy mentőkért telefonáljanak Ungvárra.“ Mécs nem mélyíti el a napihírt, nem is ad neki tragikus színezetet ; sőt szinte mosolyogva meséli el s nem riad vissza a humortól sem :

*Van egy kórház óperencián is túl, talán Ungváron :
a beteget talyigára rakják jajjal, jérom, járom
és indul a gebe-cár, a lábon járó jó szalámi,
sőhajtozva hajtja dádé, noszogatja, veri mámi,
veri bottal, átokszóval, mennek éjjel, mennek nappal,
vereti az égrogyással, ragyával és hollóhaddal,
a vén pára már csak császkál,
aztán egy tréfásat gondol s megdöglök a gebe-császár . . .*

De éppen ez az ellentét, a nyomorult cigányasszony halála és a népmesék stílusát utánozó elbeszélés között, fogja meg az olvasót, aki lassankint megérzi, hogy lényegesen több van ebben a versben egy riportnál.

A másik vers anyaga még szürkébb : az öreg dádé haldokol, purdúi éjjel felzörgetik a papot, aki meggyóntatja s lezárja szemeit. Mécs lírájának gazdag árnyalatait mutatja ez a vers az előbbivel együtt, de amíg ott a hang könnyed és humoros, ebben a költeményben az ellenkező végletig jut el. S a klasszikus forma még fokozza a komor hangulatot, mely megborzongatja az embert :

*Pattan a húr az öreg hegedűn, szél rázza az ajtót,
felsívit a koszosan göndöri árva malac,
kárál a kicsi tyúk, bömbölnek a pókhasú rajkók
s bűg a galamb a halott rongyteli ágya alatt.*

Ezek a kiszakított sorok is éreztetik ennek a különös, „költőietlen“ témájú versnek szinte mágikus hatását és formai szépségét. S ha e tanulmány keretei megengednék, tucatjával tudnék idézni ebből az új esztétikából kisarjadzó verseket, melyek szinte a végtelenig tágitják a líra területét s ugyanakkor Mécs költői képességeiről is fogalmat nyújtanak.

Érdekes megfigyelni, hogy lelki fejlődésével párhuzamosan költészete formailag állandóan egyszerűsödik : a kezdeti hosszú, hullámozó sorokat, melyek szépen érzékel-tették lelkének nyugtalanságát s a test lázadását, teljesen elhagyja, éppúgy mint az összetett rímképleteket, asszonánecokat, riktó színeket és hasonlatokat ; a virtuozitást nem veti meg egészen, de főleg ellentét-hatás kedvéért alkalmazza, s gazdag rímei mindig szerényen s szinte észrevétlenül húzódnak meg a sorok végén. Néha ez az egyszerűség a lomosság benyomását kelti, mint például utolsó kötetének vezérversében ; de ez a feloldott szótagszámmal nem mindig törődő forma, váratlan bicegéseivel majd káprázatos tökéletes ritmusával, szerves részét képezi esztétikájának s tudatosan véghezvitt leegyszerűsödés eredménye. Nem véletlen, hogy a *Fehéren és kéken*-ben, az előbbi kötetekben is használt formák mellett, előtérbe kerül egyrészt a klasszikus mértékű vers (*Óda egy medvéhez, Vadlibalesen, Szarvasbögés, Halál a dögtemető mellett, Néger a párizsi parkban, Genézis*), másrészt ez a teljesen leegyszerűsödött és felbontott forma.